

*Галунько В. М.,**доктор юридичних наук, професор,**професор кафедри адміністративної діяльності поліції**факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності**Одеського державного університету внутрішніх справ**ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0563-0576>*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ОСІБ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. В статті здійснено аналіз проблемних питань щодо захисту осіб у період воєнного стану. Визначено, воєнний стан істотно змінює правовий режим у державі, що відображається у спеціальному законодавстві, обмеженні окремих прав і свобод, а також у специфіці діяльності правоохоронних та судових органів, саме у таких умовах ризик порушення прав людини зростає, а роль адвоката як незалежного правозахисника стає особливо важливою. Окрім того, практична діяльність адвокатів у період воєнного стану супроводжується значними труднощами, це і обмеження доступу до судів і слідчих ізоляторів, проблеми комунікації з клієнтами, небезпекою для життя та здоров'я, а також неоднозначністю застосування норм законодавства.

Зазначено, що захист осіб у період воєнного стану стикається з такими проблемами, як дотриманням балансу між безпекою та правами людини, вільним доступом до правосуддя, належним захистом ВПО та вразливих груп населення та правовим захистом мобілізованих і військових, а також відсутністю ефективних механізмів контролю. На практиці щодо цих обмежень не завжди правоохоронні органи дотримуються принципів пропорційності та необхідності, тому існує ризик надмірного втручання в приватне життя, свавільних затримань, дискримінаційних рішень під приводом безпеки. Однак, навіть під час дії воєнного стану Україна, як демократична і правова держава, зобов'язана дотримуватися принципу верховенства права та забезпечувати ефективні механізми правового захисту особи, що гарантується Конституцією.

Зроблено висновок, що захист адвокатами осіб у період воєнного стану є одним із основних елементів забезпечення прав людини та принципу верховенства права в Україні. Незважаючи на об'єктивні обмеження, зумовлені воєнними обставинами, право на правову допомогу та захист не може бути нівельоване або формалізоване, де адвокатура виконує не лише професійну, а й суспільно значущу функцію, виступаючи гарантом законності та справедливості

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, право на захист, кримінальне провадження, адвокатська етика, інститут адвокатури, правозахисна діяльність, правосуддя, кримінальне провадження, дотримання прав та свобод людини, воєнний стан, правоохоронні та судові органи.

Актуальність теми. Актуальність теми захисту адвокатами осіб у період воєнного стану зумовлена низкою об'єктивних чинників. По-перше, воєнний стан істотно змінює правовий режим у державі, що відображається у спеціальному законодавстві, обмеженні окремих прав і свобод, а також у специфіці діяльності правоохоронних та судових органів, саме у таких умовах ризик порушення прав людини зростає, а роль

адвоката як незалежного правозахисника стає особливо важливою. Окрім того, практична діяльність адвокатів у період воєнного стану супроводжується значними труднощами, це і обмеження доступу до судів і слідчих ізоляторів, проблеми комунікації з клієнтами, небезпекою для життя та здоров'я, а також неоднозначністю застосування норм законодавства. Також, в умовах сьогодення значно посилюється увага суспільства на баланс між інтересами національної безпеки та дотриманням прав людини, при якому адвокатура забезпечує такий баланс, запобігаючи зловживанням владними повноваженнями та сприяючи збереженню демократичних цінностей навіть у надзвичайних умовах.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблематику захисту осіб досліджували науковці, зокрема М. Брагінський, М. Барщевський, В. Бевзенко, М. Бондарєва, В. Васильченко, П. Волошанівська, О. Гавриленко, Н. Глусь, М. Гордон, П. Давиданко, А. Дідук, О. Дзера, В. Дронікова, М. Дякович, І. Желінкова, Ю. Заїка, Т. Коваленко, Н. Лаговська, Р. Мельник, Л. Ніколенко, Г. Петрова, К. Примаков, І. Проць, О. Розумовський, П. Никитюк, А. Рубанова, В. Серебровський, Г.Собко, О. Скрипнюк, Б. Стахура А. Тетерятник, С. Фурса, О. Харченко, Т. Чубко, В. Чуйков, Я. Шевченко, Л. Шевчук, Р. Шишка, О. Шкута та інші. Однак, не дивлячись на наукові доробки питання здійснення адвокатами захисту осіб у період воєнного стану є необхідними для розуміння трансформацій правозахисної діяльності, виявлення проблем правозастосування та пошуку шляхів удосконалення механізмів реалізації конституційних гарантій.

Мета дослідження. Метою нашого наукового дослідження є аналіз проблемних питань щодо захисту осіб у період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації суттєво вплинуло на функціонування всієї правової системи держави. В умовах війни держава змушена оперативного реагувати на загрози національній безпеці, що нерідко супроводжується тимчасовим обмеженням окремих прав і свобод людини. Так, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» у визначенні поняття воєнний стан зазначено, що це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для

відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Окрім того, можливість тимчасового обмеження деяких конституційних прав визначені і статтею 64 Конституції України, до яких відноситься обмеження на свободу пересування, таємницю листування, свободу зібрань та право на працю та підприємницьку діяльність. На практиці щодо цих обмежень не завжди правоохоронні органи дотримуються принципів пропорційності та необхідності, тому існує ризик надмірного втручання в приватне життя, свавільних затримань, дискримінаційних рішень під приводом безпеки. Однак, навіть під час дії воєнного стану Україна, як демократична і правова держава, зобов'язана дотримуватися принципу верховенства права та забезпечувати ефективні механізми правового захисту особи, що гарантується Конституцією, у якій зазначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави[2].

Особливе значення в цьому контексті набуває інститут адвокатури, який відіграє основну роль у забезпеченні права на захист, справедливий суд і правову допомогу. Так, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначає, що адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом[3]. Тобто, адвокати виступають гарантом дотримання прав і законних інтересів осіб у кримінальному, адміністративному, цивільному та інших видах судочинства, особливо в умовах посиленого контролю з боку держави та зростання кількості справ, пов'язаних із мобілізацією, військовими злочинами, колабораційною діяльністю, внутрішнім переміщенням населення.

В умовах сьогодення гостро стоїть проблема щодо захисту цивільного населення, особливо під час евакуації та переміщення громадян. До сьогодні відсутня належна взаємодія та координація між органами які мають відповідати за цим питанням. Іншою проблемою є реєстрація ВПО та надання відповідної допомоги, оскільки у більшості своїй це люди похилого віку, які самостійно не можуть пересуватися, а патронатних служб яких таких практично немає. Окрім того складність викликає і ідентифікація таких осіб через втрату документів. Відповідним чином виникає і питання із наданням таким особам житла, їх доступом до медицини, особливо безкоштовної. Саме у роз'ясненнях та правильному отриманні соціальних гарантій і виступають адвокати, особливо у питаннях затримки з грошовими виплатами, обмеженим доступом до судового захисту.

Іншою особливістю під час дії воєнного стану є захист як військовослужбовців так і мобілізованих осіб, де постійно порушуються процедури мобілізації та відсутній доступ до правової допомоги таких осіб. На думку певних державновладних осіб, «Втручання адвокатів може призвести до порушення об'єктивності та незалежності процесу мобілізації та медич-

ного огляду», що, на думку заступника голови Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ Ігоря Колесникова, засвідчує про айвищий рівень правового нігілізму в державі за часів незалежності України, а також може містити ознаки злочину, передбаченого 397 (Втручання в діяльність захисника чи представника особи) Кримінального кодексу, який не можна виправдати умовами воєнного стану, також ним зазначено, що «Адвокатура є конституційним інститутом, без якого неможливе правосуддя, без якого Україна не сприймається як правова держава. Це аксіома, а це право громадян не підлягає обмеженню навіть в умовах воєнного стану. І, попри шалений тиск, адвокати сьогодні продовжують здійснювати захист законних прав громадян України, в тому числі і під час мобілізації» [4].

Окрім того, багато є питань щодо звільнення за станом здоров'я військовослужбовців та надання їм соціальних гарантій, а також надання цих же гарантій і для родин загиблих і зниклих безвісти.

До сьогодні залишається неврегульованим питання притягнення до відповідальності державних службовців, які зловживають своїми владними повноваженнями та порушують права інших, як такий механізм є недостатнім. Громадський контроль також у цих питаннях є обмеженим, що значно впливає на стан захищеності та відновлення порушених прав.

Отже, можемо стверджувати, захист осіб у період воєнного стану стикається з такими проблемами, як дотриманням балансу між безпекою та правами людини, вільним доступом до правосуддя, належним захист ВПО та вразливих груп населення та правовим захистом мобілізованих і військових, а також відсутністю ефективних механізмів контролю.

Висновки. Отже, захист адвокатами осіб у період воєнного стану є одним із основних елементів забезпечення прав людини та принципу верховенства права в Україні. Незважаючи на об'єктивні обмеження, зумовлені воєнними обставинами, право на правову допомогу та захист не може бути нівельоване або формалізоване, де адвокатура виконує не лише професійну, а й суспільно значущу функцію, виступаючи гарантом законності та справедливості.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
4. У НААУ прокоментували «втручання» адвокатів у процесі мобілізації. URL: ib.com.ua/ua/162747-u_naau_prokomentovali_vtruchannya_advokativ_u_procesi_mobilizatsii.html

Halunko V. Problematic issues regarding the protection of persons during martial law

Summary. The article analyzes problematic issues regarding the protection of individuals during martial law. It is determined that martial law significantly changes the legal regime in the state, which is reflected in special legislation, restrictions on certain rights and freedoms, as well as in the specifics of the activities of law enforcement and judicial bodies, it is in such conditions that the risk of human rights violations increases, and the role of a lawyer as an independent

human rights defender becomes especially important. In addition, the practical activities of lawyers during martial law are accompanied by significant difficulties, including restricted access to courts and detention centers, problems with communication with clients, danger to life and health, and ambiguity in the application of legal norms.

It is noted that the protection of individuals during martial law faces such challenges as maintaining a balance between security and human rights, free access to justice, proper protection of IDPs and vulnerable groups of the population and legal protection of mobilized and military personnel, as well as the lack of effective control mechanisms. In practice, law enforcement agencies do not always adhere to the principles of proportionality and necessity when applying these restrictions, so there is a risk of excessive interference in privacy, arbitrary detentions, and discriminatory decisions under the pretext of security. However, even during martial

law, Ukraine, as a democratic and legal state, is obliged to adhere to the principle of the rule of law and provide effective mechanisms for the legal protection of the individual, guaranteed by the Constitution.

It is concluded that the protection of individuals by lawyers during martial law is one of the main elements of ensuring human rights and the principle of the rule of law in Ukraine. Despite the objective restrictions caused by wartime circumstances, the right to legal aid and protection cannot be leveled or formalized, where the legal profession performs not only a professional but also a socially significant function, acting as a guarantor of legality and justice.

Key words: lawyer, legal practice, right to defense, criminal proceedings, legal ethics, institute of the bar, human rights protection, justice, criminal proceedings, observance of human rights and freedoms, martial law, law enforcement and judicial bodies.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 09.01.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.01.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026